

Можна побачити, що підприємства 1-ї та 3-ї груп чітко розділені на дві різні сукупності, тоді як підприємства 2-ї групи (ліквідовані за бажанням власників) – можуть пересікатись з обома групами.

Можна зробити висновок, що показники оцінки фінансово-економічного стану малого будівельного підприємства дозволяють чітко поділити на групи підприємства використовуючи критерії «стійкий фінансовий стан – можливість настання неплатоспроможності».

За критеріями «життєздатне-нежиттєздатне» підприємство в майбутньому, тобто можливість ліквідації малого через деякий час за створеною моделлю передбачити не можливо. Тому необхідні подальші дослідження та створення відповідної моделі, що дозволить прогнозувати можливу ліквідацію малого будівельного підприємства.

Список літератури:

1. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"" [Електронний ресурс] – режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.

2. Филатов В. А. Ликвидация предприятий (банкротство). Количество субъектов увеличивается! [Електронний ресурс] – режим доступу до ресурсу: <http://likvidator.kiev.ua/archives/142>

3. Семенчук Е.Л. Використання дискримінантного аналізу у сфері судноплавства [Електронний ресурс] – режим доступу до ресурсу: <http://www.s-tech.com.ua/>

Отримано: 27.03.2012

УДК 339.137

О.Ю. Беленкова,
Т.Ю. Цифра,
Т.М. Царюк

ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В КРАЇНАХ СНД ТА У СВІТІ

АНОТАЦІЯ

В статті аналізуються процеси концентрації банківської системи світу за допомогою індексів концентрації. Оцінка концентрації банківського капіталу в світі здійснюється за показником «капітал першого порядку»

Ключові слова: *концентрація капіталу, індекси концентрації, банківський капітал, фінансова система.*

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется процесс концентрации мировой банковской системы по показателю «капитал первого уровня».

Ключевые слова: *концентрация капитала, индексы концентрации, банковский капитал, финансовая система.*

ANNOTATION

The article analyzes the processes of concentration of the banking system in the world by the indices of concentration. Concentrations of bank capital all over the world according to ratio «tier one capital».

Keywords: *concentrations of capital, concentration indices, bank capital, financial system*

Одним з головних напрямків сучасного розвитку банківської системи є процес концентрації банківського капіталу, що відбувається не тільки в міжнародних масштабах, але і в рамках будь-якої однієї окремо взятої країни. Загострення конкуренції між банківськими установами стає головним поштовхом до консолідації та концентрації капіталу різних фінансових груп, бо саме такі напрямки розвитку є одним із поширених шляхів підвищення конкурентоспроможності.

Підвищення рівня концентрації капіталу є важливою задачею, вирішення якої дає новий поштовх до розвитку банку, адже концентрація розширює технологічні і фінансові можливості, збільшує власні кошти та активи, дає змогу охопити нові ринки, розширити перелік послуг.

Таким чином, концентрація банківського капіталу є об'єктивною умовою для його розвитку і, навіть, виживання, що відповідає реаліям часу. Сьогодні в усьому світі спостерігається тенденція до перерозподілу ринку банківських послуг на користь найбільших банків, тоді як кількість малих банків невпинно скорочується. Варто зазначити, що в умовах сучасної фінансово економічної кризи увага до процесів консолідації та концентрації на банківському ринку повинна підвищуватись, тому що ці процеси можуть призвести до виникнення монополій, зменшення рівня економічної безпеки окремих країн та регіонів, зокрема тих, банківська система яких не має достатніх ресурсів, щоб на рівні конкурувати з найбільшими фінансовими групами світу.

Економічна ситуація, що склалася в світі, призвела до зростання ролі та значення концентрації банківського капіталу для розвитку світової економіки, економіки окремих регіонів та країн. При чому, процес концентрації капіталу може бути як поштовхом до розвитку так і фактором ризику. За таких обставин дослідження ринкової концентрації банківського капіталу, визначення основних напрямків його руху в та надання практичних рекомендацій є надзвичайно актуальним напрямом досліджень.

Питанням аналізу концентрації ринку банківських капіталів присвячено праці таких науковців як В. Чирков, Т.Цихан, Ю. Онищенко, В. Герасименко та інших.

У своїх дослідженнях вони аналізують структурні особливості банківської системи за допомогою індексів концентрації, які відображають тенденції її розвитку в залежності від зміни кількості та розмірів банків на ринку фінансових послуг. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць присвячених таким дослідженням, у економічній літературі недостатньо уваги приділяється кількісній оцінці ринкової концентрації міжнародного банківського сектору.

Тому метою дослідження стала оцінка рівня концентрації банківської системи світу за допомогою індексів концентрації.

Для аналізу концентрації ринку серед вітчизняних та зарубіжних дослідників найбільшого використання отримали такі індекси, як індекс концентрації (формула 1), Херфіндаля-Хіршмана (формула 2), загальний індекс галузевої концентрації (формула 3) [2], Джині (формула 4) [7].

Розрахунок зазначених коефіцієнтів базується на зіставленні розміру банківської установи з розміром ринку, на якому вона діє. Чим більший розмір банківської установи, порівняно з масштабом усього ринку, тим вища концентрація банків на цьому ринку.

Невелика кількість необхідних вихідних даних та простота розрахунку робить індекс концентрації найбільш розповсюдженим у емпіричних дослідженнях (формула 1).

$$CR_k = \sum_{i=1}^k s_i \quad (1)$$

де CR_k – індекс концентрації;

s_i – частка і-го банку на ринку;

k – кількість найбільших банків.

Даний показник дозволяє враховувати концентрацію ринку за найбільшими банками, при цьому ігноруючи результати діяльності малих та середніх учасників ринку. Якщо значення даного індексу наближається до 100, ринок характеризується високим ступенем монополізації, а якщо воно трохи вище нуля, то ринок оцінюється як конкурентний [2].

Для аналізу ринку використовується рівень концентрації трьох (п'яти, семи) значущих суб'єктів господарювання (CR-3, CR-5, CR-7). Недоліком цього показника є відсутність урахування всіх суб'єктів господарювання, що діють на аналізованому ринку, оскільки для аналізу ринку може мати велике значення кількість суб'єктів господарювання, на яких залишається решта обсягу даного ринку.

Подолати цей недолік дозволяє використання індексу ринкової концентрації Херфіндаля-Хіршмана (ННІ), який враховує загальну кількість банків, що діють на даному ринку. Цей індекс для аналізу концентрації ринку запропонував використовувати американський економіст та працівник міністерства юстиції Уільям Бакстер [5] і на даний час, він є одним з найбільш широко розповсюджених показників, що використовують для аналізу концентрації різноманітних ринків.

Індекс ринкової концентрації Херфіндаля-Хіршмана показує, яку частку на певному ринку займають дрібніші банки. Розраховується ННІ як сума квадратів часток (вказаних у відсотках) кожного з банків, які діють на ринку.

Індекс Херфіндаля-Хіршмана найчастіше використовують для кількісної оцінки концентрації. Варто підкреслити, що використовуючи цей індекс можна проаналізувати ситуацію за всією банківською системою, так як він враховує усі банківські установи, на відміну від індексу концентрації. Значення даного індексу визначається як сума квадратів ринкової долі в структурі банківської системи, що приходить на кожен банк (формула 2) [2]

$$ННІ = \sum_{i=1}^n s_i^2 \quad (2)$$

де ННІ – індекс Херфіндаля-Хіршмана;

s_i – частка і-го банку на ринку;

n – кількість банків на ринку.

Індекс Херфіндаля-Хіршмана доводить важливість великих банків, призначаючи їм більшу питому вагу ніж меншим банкам, та є досить чутливим до входження нових банків на банківський ринок. Даний індекс є менш чутливим до зміни кількості банків, чим більше

кількість банків в галузі. Індекс легкий при розрахунках, оскільки він не залежить від розміру банківської системи в цілому, відображає зміну частки на ринку найменшого або найбільшого банку. Цей індекс є функцією, що зменшується зі збільшенням кількості банків на відповідному ринку в разі нерівномірного розподілу ринкових часток [58].

Ринок вважається неконцентрованим, якщо $HHI < 0,1$; помірно концентрованого, якщо $HHI < 0,18$ та висококонцентрованим, якщо $HHI > 0,18$ [4].

Загальний індекс галузевої концентрації (формула 3).

$$CCI = s_1 + \sum_{i=2}^n s_i^2 (1 + (1 - s_i)) \quad (3)$$

$$0 < CCI \leq 1$$

де CCI - загальний індекс галузевої концентрації.

Загальний індекс галузевої концентрації поєднує риси індексу концентрації і Херфіндаля-Хіршмана та дозволяє оцінити співвідношення між коливанням ринкових часток та абсолютною значимістю частки найбільшого банку. Даний показник дорівнює одиниці у випадку монополії та буде тим вищий за частку домінуючого банку, чим більша кількість банків у галузі.

Значення індексу Херфіндаля-Хіршмана та загального індексу галузевої концентрації дозволяють дійти висновків відносно рівня концентрації, що склалася у банківській системі.

Індекс Джині (формула 4) [7]

$$DJ = 1 - \frac{S}{0,5} \quad (4)$$

де Дж - індекс Джині;

0,5 - значення площі трикутника, обмеженого кривою Лоренца для абсолютно рівномірного розподілу часток і вісями абсцис і ординат.

S - площа, обмежена фактичною кривою Лоренца й осями абсцис та ординат.

Індекс Джині, побудований на основі відомої кривої Лоренца, що виражає нерівномірність розподілу будь-якої ознаки, у даному випадку - ринкових часток. Математично індекс Джині являє собою відношення площі, обмеженої фактичною кривою Лоренца і кривою Лоренца для абсолютно рівномірного розподілу, до площі трикутника, що обмежений кривою Лоренца для абсолютно рівномірного розподілу часток і вісями абсцис і ординат. Чим більше індекс Джині, тим вища нерівномірність

розподілу ринкових часток між учасниками ринку і, отже, вища концентрація ринку і його монополізація.

Для визначення індексу концентрації ринку використовувались дані журналу «The banker» щодо 25 найбільших банків світу в 2011 році [8]. Для аналізу концентрації ринку банківських капіталів використані дані щодо капіталу першого порядку. Повний перелік банків, що ввійшли в рейтинг наведений в табл.1.

Таблиця 1

Розподіл найбільших банків за показником «капітал першого рівня» в 2011 р.

№ пп	Назва компанії	Капітал першого рівня	
		Сума, US\$m	Доля загальному обсязі
1	<u>Bank of America</u>	163626	3,011%
2	<u>JP Morgan Chase & Co</u>	142450	2,622%
3	<u>HSBC Holdings</u>	133179	2,451%
4	<u>Citigroup</u>	126193	2,323%
5	<u>Mitsubishi UFJ Financial Group</u>	119732	2,204%
6	<u>Industrial and Commercial Bank of China</u>	113393	2,087%
7	<u>Wells Fargo & Co</u>	109353	2,013%
...	.....	.....	.....
25	<u>Norinchukin Bank</u>	49815	0,917%
	Всього	5433448	100,0%

Так, в 2011 році в п'ятірку найбільших банків за показником «капітал першого порядку» були включені Bank of America , JP Morgan Chase & Co , HSBC Holdings, Citigroup , Mitsubishi UFJ Financial Group.

Індекси концентрації для банків на світовому ринку розподілились наступним чином (табл.2)

Таблиця 2

Індекси ринкової концентрації

Показник	Значення індексу для розподілу ринку за капіталом першого порядку
CR -3	0,08
CR -5	0,13
CR-7	0,16

Значення CR -3 означає, що долю ринку в 8% займають три найбільші банки. За показником «капітал першого порядку» це Bank of America, JP Morgan Chase&Co, HSBC Holdings. За CR -5 – п'ять найбільших банків займають 13% ринку (до попередніх банків

приєднуються Citigroup та Mitsubishi UFJ Financial Group). CR -7 показує, що доля ринку 16% охоплюється сімома банками (ще Industrial and Commercial Bank of China та Wells Fargo&Co).

2. Індекс Херфіндаля-Хіршмана (HHI) — індикатор, що визначає концентрацію бізнесу на певному ринку представляє собою суму квадратів часток ринку кожної з компаній галузі (табл. 3).

У США будь-яке злиття компаній, яке підвищує індекс Херфіндаля-Хіршмана на 0,1 пункт (або 100 пунктів) на ринку середньої концентрації (і на 0,05/50 пунктів на ринку з високою концентрацією), автоматично призводить до застосування до цього випадку антимонопольного законодавства [2].

Індекс Херфіндаля-Хіршмана склав 0,0075 – що означає низьку концентрацію ринку.

Таблиця 3

Розрахунок індексу Херфіндаля-Хіршмана для світового ринку банківського капіталу першого рівня в 2011 році

	Назва банку	Сума капіталу першого рівня, US\$m	Частка ринку (S_i)	S_i^2
1	<u>Bank of America</u>	163626	0,030	0,0009
2	<u>JP Morgan Chase & Co</u>	142450	0,026	0,0007
3	<u>HSBC Holdings</u>	133179	0,025	0,0006
4	<u>Citigroup</u>	126193	0,023	0,0005
5	<u>Mitsubishi UFJ Financial Group</u>	119732	0,022	0,0005
6	<u>Industrial and Commercial Bank</u>	113393	0,021	0,0004
7	<u>Wells Fargo & Co</u>	109353	0,020	0,0004
...	.....	.....	.....	...
25	<u>Norinchukin Bank</u>	49815	0,009	0,0001
	Всього	5433448		0,0075

Цей індекс доводить важливість великих банків, призначаючи їм більшу питому вагу ніж меншим, та є чутливим до входження нових банків на ринок. В той же час зазначимо, що даний індекс стає менш чутливим до зміни кількості банків, чим більше їх кількість вже є на ринку.

4. Індекс галузевої концентрації (CCI, формула 4)

В 2011 році значення цього індексу склало:

$$\tilde{N}^2 = 0,03 + 0,007 \cdot (1 + (1 - 0,03)) = 0,0448$$

5. Коефіцієнт Джині – це статистичний показник, що показує взаємозв'язок між процентом банків на ринку та часткою ринку, розрахованою наростаючим підсумком, від найдрібніших банків до найбільших.

$$\ddot{A}E = 1 - \frac{S}{0,5} = 1 - \frac{0,3908}{0,5} = 0,2182$$

Значення коефіцієнта Джині свідчать про рівномірність розподілу.

Для аналізу особливостей зазначених показників та ринкової структури в роботі представлено результати розрахунків концентрації за капіталом першого рівня та активами (табл. 4).

Таблиця 4

Порівняльна характеристика показників концентрації за 2011 рік

CR ₇	0,16
HHI	0,0075
CCI	0,0448
Дж	0,2182

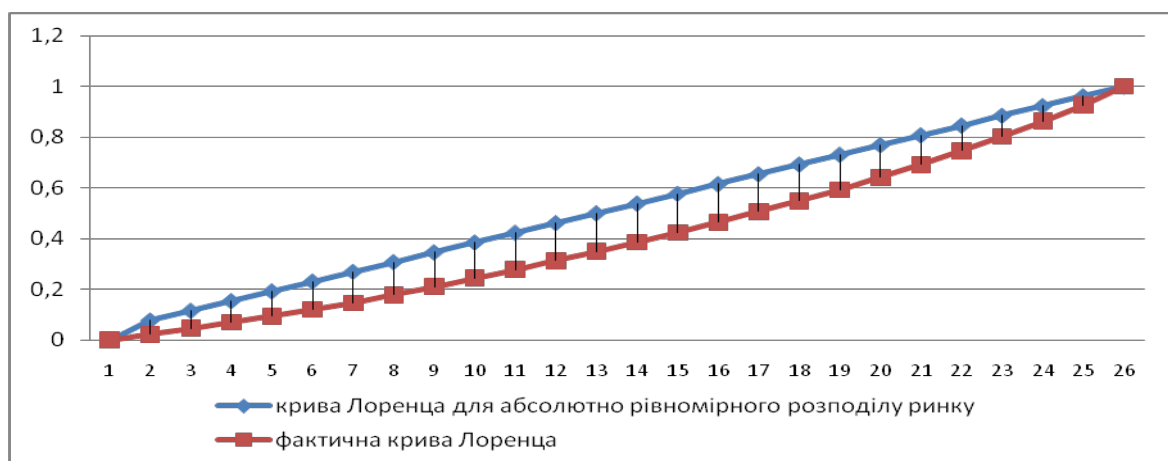

Рис. 1. Криві Лоренса для ринку за розміром капіталу першого рівня в 2011 році

Показники концентрації, що розраховані у таблиці свідчать про низьку концентрацію світової банківської системи, яка практично не змінювалася у період 2010-2011 рр., що дозволяє припустити існування конкуренції у банківському секторі. Тобто ні один з аналізованих банків не є достатньо великим, щоб мати можливість йти проти ринку. За таких умов на світовому ринку представлені диференційовані продукти, ціни на які є слабо контрольованими, багато в чому залежать від кон'юнктури ринку.

Можна зробити висновок, що концентрація капіталів найбільших банків світу не досягла значних значень для світового масштабу, але капітал першого рівня цих банків з кожним роком збільшуються. Такі процеси, впливаючи на глобальний світовий ринок капіталів, не можуть змінити тенденцій його розвитку, тоді як в межах однієї окремо взятої

країни, чи навіть регіону, може спостерігатись значна концентрація, що створить загрозу її економічній безпеці. Так за [3] сума активів ста найбільших банків СНГ є меншою, ніж у одного Bank of America.

Ринок банківського капіталу є дуже динамічним і постійно знаходиться в процесі розвитку. Так, тільки за останні три роки чотири провідні китайські банки перейшли в першу десятку найбільших банків світу. Банки з інших азіатських країн також зміцнили свої позиції в рейтингу, потіснивши європейські та американські.

Тому дослідження концентрації капіталу та його руху в світовому масштабі є актуальним напрямком розвитку науки.

Були досліджені процеси концентрації капіталу на пострадянському просторі.

Якщо врахувати розмір активів банків прибалтійських країн, то найбільші двадцять банків країн пост радянського простору наведені на рис. 2.

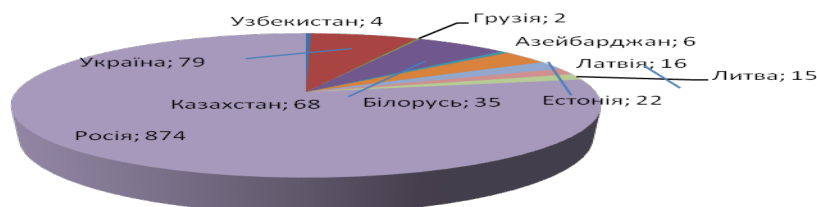

Рис.2. Розподіл активів банків пострадянських країн, млрд.

Так, якщо порівняти активи найбільших банків пост радянського простору та активи двох найбільших банків світу французького BNP Paribas та німецького Deutsche Bank (рис.3), то можна побачити, що українська банківська система досить слабка, має незначні розміри капіталу у порівнянні з Європейськими банками. Тому у вітчизняній банківській системі цілком об'єктивно назрів процес консолідації капіталів. Очевидно, що потенційними кандидатами на поглинання чи приєднання є невеликі, слабкі банки, основна діяльність яких зосереджена на обслуговуванні певної групи підприємств, особливо однієї галузі чи споріднених з нею. Також доцільним є об'єднання невеликих місцевих банків. Ці процеси поступово набирають обертів.

За своєю потужністю український банківський капітал значно поступається не тільки перед Заходом і Росією, але й перед рядом інших країн СНД. Тільки декілька українських банків входять до сотні великих банків СНД.

Дослідження конкретних товарних ринків і правильні висновки про тип ринку дозволять здійснювати ефективний контроль за станом

конкуренції в кожній окремій країні або регіоні, своєчасно попереджати монополізацію і припиняти порушення конкурентного законодавства.

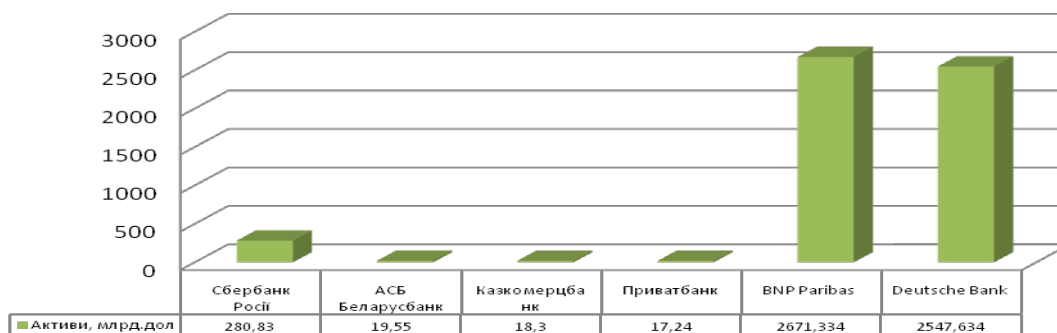

Рис. 3. Порівняння активів найбільших банків СНД та Європи

В подальших дослідженнях варто враховувати, що дані індекси розраховувались для світової фінансової системи, тоді як банківський капітал в світі розподілений нерівномірно, і в межах однієї окремо взятої країни чи регіону може спостерігатись значна концентрація банківського капіталу.

Подальший аналіз стану, проблем та тенденцій розвитку процесу концентрації капіталу потрібно проводити в розрізі окремих економік. економік.

Список літератури:

1. Герасименко В. Концентрація банківського капіталу і методи оцінки її рівня. // Вісник НБУ – 2007. - № 4 – С 28-32.
2. Онищенко Ю.І. Рівень концентрації вітчизняної банківської системи/ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://intkonf.org/onischenko-yui-riven-kontsentratsiyi-vitchiznyanoi-bankivskoyi-sistemi/>– Назва з екрану.
3. Суммарные активы топ-100 банков СНГ меньше активов Bank of America - РИА Новости / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://ria.ru/rsearch_comments/20110712/400417434.html
4. Сурженко Л.О. Сучасні тенденції глобалізаційних процесів у контексті розвитку ринку фінансового капіталу /Л.О. Сурженко // Економіка та держава. - 2011. - № 1. - С. 53-55.
5. Цимбалюк І.О. Механізм регулювання конкурентних відносин на регіональних сировинних ринках: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / І.О. Цимбалюк; НАН України. Ін-т регіон. дослідж. — Л., 2008. — 20 с.
6. Цихан Т.В. Теоретические основы контроля за экономической концентрацией // www.jurenergo.kiev.ua/statti/osncontr.doc

7. Чирков Володимир. Показники концентрації ринку [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=49408&cat_id=47049&ctime=1202372165628

8. Top 25 Banks in 2011 Top 1000 World Ranking// <http://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks>

Отримано: 27.03.2012

УДК 69.003:658.5

В.В. Титок

МОДЕЛЬ СУМІЩЕННЯ РОБІТ РІЗНИХ ЕТАПІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

АНОТАЦІЯ

В статті розкрито деякі питання раціонального суміщення проектних і будівельно-монтажних робіт. Розглядаються декілька задач оптимізації по часу, з метою скорочення загального терміну реалізації інвестиційно-будівельного проекту.

Ключові слова: етапи інвестиційно-будівельного процесу, коефіцієнт суміщення робіт, оптимальний термін початку роботи, момент завершення роботи.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрыты некоторые вопросы рационального совмещения проектных и строительно-монтажных работ. Рассматриваются несколько задач оптимизации по времени, с целью сокращения общей продолжительности реализации инвестиционно-строительного проекта.

Ключевые слова: этапы инвестиционно-строительного процесса, коэффициент совмещения работ, оптимальный срок начала работы, момент окончания работы.

ANNOTATION

Some questions of rational combination of project and build works are exposed in the article. Considers several optimization problems in time, in order to reduce the total duration of investment and construction project.

Keywords: stages of investment process, coefficient of combining work, optimum term of cut-in, moment of completion of work.